

UURIMUSE

SOTSIAAL-MAJANDUSLIK ARENG MAAPIIRKONDADES

ARUANNE

Eesti Põllumajandusülikooli filosoofia ja maasotsioloogia instituut

Tartu 2000

SISUKORD

Sissejuhatus 3

1. [Lühiaandmed küsitletute kohta](#) 4

2. [Küsitletute elulaad ja väärtushoiakud](#) 6

2.1 Võimed ja nende kasutamine 6

2.2 Stabiilsus ja muutused 6

2.3 Elurõõm ja väsimus 7

2.4 Vastutustunne 9

2.5 Rikkuse ja võimu trepid 10

2.6 Töölane edukus 11

2.7 Ootused sissetulekute kohta ja reaalsed sissetulekud 12

2.8 Rahulolu eluga. Lapsed 13

2.9 Tervis 15

3. [Regionaalareng](#) 16

3.1 Oluliste eluvaldkondade toetamine riigieelarve kaudu 16

3.2 Hinnangud poliitika ja reformide edukusele Eesti Vabariigis 19

3.3 Maaelu ja maamajanduse riiklik toetamine 20

3.4 Inimeste elukoha ja selle ümbruse olukord ja perspektiivid 21

3.5 Ettevõtluse arengu eeldused ja võimalused. Investeerimise tulusus 22

3.6 Sisemigratsioon. Inimeste maapiirkonnast lahkumist põhjustavad tegurid 25

4. [Haridus ja koolitus](#) 27

4.1 Hinnang maapiirkondade hariduse kvaliteedile 27

4.2 Tasuta või tasuline haridus? 27

4.3 Millist haridus soovitakse oma lastele 27

4.4 Koolituse ja nõuande vajadus 29

5. Põllumajandus 31

5.1 Põllumajandustootmise jätkamiseks vajalik palga- ja hinnatase 31

5.2 Põllumajandusliku tootmise perspektiivid 32

6. Euroopa Liiduga seotud küsimused 35

6.1 Kuidas mõjutaks Euroopa Liiduga liitumine erinevaid maaelu valdkondi?
35

6.2 Kust saadakse infot ja millised on hoiakud Euroopa Liidu suhes? 36

SISSEJUHATUS

Vastavalt Eesti Vabariigi Põllumajandusministeeriumi ja Eesti Põllumajandusülikooli vahel sõlmitud lepingu punktile 2. edastame järgnevalt üle-eestilise ekspertküsitluse "Sotsiaal-majanduslik areng maapiirkondades" aruande teise osa. Enamikes valdkondades on andmed analüüsitud soolisest aspektist lähtudes.

Mõned lühiaandmed küsitluse kohta:

Ekspertküsitlus viidi läbi 1999. a. novembris posti teel.

Küsitluseks kasutasime ankeeti, mis sisaldas 274 küsimust.

Küsitluses osales 450 inimest 198 vallast.

Valim koosnes neljast ekspertrühmast:

1. omavalitsuste töötajad
2. haridus,- kultuuri- ja meditsiinitöötajad
3. ettevõtjad
4. talunikud

Ekspertide valikul kasutati ekspertrühma lõikes juhuvalikut. Valimi koostamisel pidasime silmas, et sinna satuksid inimesed, kes on maapiirkondade probleemidega kursis.

Valimi koostamiseks vajalike andmete saamiseks kasutati järgmiseid allikaid: Riigitelefoni, Ärikataloogi, Infoatlas, maakondade taluliidud ja tootjate liidud.

Küsitlus hõlmas mitmeid erinevaid valdkondi. Andmed on enamasti esitatud valdkondade kaupa. Joonised paiknevad eraldi iga peatüki lõpus.

Uurimise läbiviimise eest vastutas EPMÜ Filosoofia-ja maasotsioloogia instituudi juhataja dotsent kn.d.(fil) Asser Murutar.

Andmed töötles ja aruande teise osa koostas teadur Liis Moor.

Meie kontaktandmed:

Tartu 51014

Kreutzwaldi 64-113

tel. 27 313 020

fax: 27 313 005

e post: lmoor@eau.ee

1. LÜHIANDMED KÜSITLETUTE KOHTA

Meie poolt väljasaadetud ankeedile vastas 450 inimest. Üksikasjalikum küsitlute jaotus maakondade kaupa on toodud [joonisel 1.1.](#)

Sooline jaotus. Kaks viiendikku küsitletutest (40,8%) on naised ja kolm viiendikku (59,2%) mehed. Meeste suurem osakaal on tingitud sellest, et omavalitsustöötajatena, ettevõtjatena ja talunikena töötab oluliselt rohkem mehi kui naisi. Kultuuri-, - haridus- ja tervishoiutöötajate hulgas on olukord vastupidine - seal on naiste osakaal oluliselt suurem.

Omavalitsustöötajate hulgas on 22,5% naisi ja 77,5% mehi, ettevõtjate hulgas on 8,6% naisi ja 91,4% mehi, talunike hulgas 21,0 % naisi ja 79,0% mehi, kultuuri-, haridus- ja meditsiinitöötajate hulgas on naisi 82,4% ja mehi 17,6%.

Naiste- meeste jaotumine ekspertrühmadesse on toodud [joonisel 1.2.](#) Joonisel on näha, et ligi kaks kolmandikku küsitletud naistest töötab kultuuri, tervishoiu või meditsiini alal. Meeste osas on jaotus ekspertrühmade lõikes ühtlasem.

Arvuliselt on küsitlute jaotumine ekspertrühmadesse järgmine:

1. omavalitsuste töötajad - 138 inimest
2. haridus-, kultuuri- ja meditsiinitöötajad - 153 inimest
3. ettevõtjad - 68 inimest
4. talunikud – 63 inimest
5. muud erialad - 30 inimest

Vanus. Küsitlute keskmine vanus on 45,1 aastat, sealhulgas naiste keskmine vanus 44,1 ja meeste keskmine vanus 45,6 aastat.

Meeste-naiste jaotumine erinevatesse vanuserühmadesse on toodud [joonisel 1.3](#)

Sealt nähtub, et meeste ja naiste suhteline osakaal on erinevate vanuserühmade lõikes küllalt sarnane.

Ankeedile vastanud 450-st inimesest on 445 rahvuselt eestlased, 2 venelased ja 3 muu rahvuse esindajad.

Haridustase on küsitlute hulgas küllalt kõrge, see on meie poolt valitud sihtrühma puhul ka loogiline.

Kõrgharidust omab 61%, üldkeskharidust 13,1% küsitletutest. Tehnikumi on lõpetanud 19,1 %, kutsekeskkooli või kutsekooli 6,4% küsitletutest. 0,4%

inimestest on jätnud sellele küsimusele vastamata.

Meeste-naiste jaotumine erinevate haridustasemetega on toodud [joonisel 1.4.](#)

Jooniselt nähtub, et kaks kolmandikku (64,9%) meestest ja üle poole naistest (55,7%) on kõrgharidusega.

Perekonnaseis. Neli viiendikku (79,8%) vastanutest on abielus ja üks kümndik (9,4%) vabaabielus, lahutatuid ja leski on 7,1% ja vallalisi 3,7 %.

Meeste-naiste jaotumine erinevatesse perekonnaseisu tüüpidesse on toodud [joonisel 1.5.](#)

Nagu jooniselt näha, on küsitletud mehed rohkem traditsioonilises abielus – 83,1% naiste 65,6% vastu. Vabaabielus naised on rohkem - 13% meeste 8% vastu. Lahutatute ja leskede osas on naistel tugev ülekaal, küsitletud naistest on – 16,9 % lahutatuid ja leski, meestest vaid 4,1 % . See näitab kahe tendentsi olemasolu. Esiteks, naistel on

pere kõrvalt oluliselt raskem karjääri teha kui meestel. Ja teiseks, naised, kes on kas lahutatud või lesed, on lihtsalt sunnitud rohkem töötama, sest nad on pere ainsad toitjad.

Perekonna koosseis ja suurus. Perekonna keskmine suurus on 3,6 liiget. Naistel on pere keskmine suurus 3,5 ja meestel 3,7.

Meeste- naiste perede suurus on toodud [joonisel 1.6.](#) Jooniselt nähtub, et küsitletud meeste- naiste perede suurus on küllalt sarnased.

Kolmandik peredest on neljaliikmelised, ligi viiendik on viieliikmelised. Kahe- ja kolmeliikmelisi perekondi on samuti ligi viiendik. Kuue ja enamaliikmeline on pea iga kahekümnes. Üksik on pea iga kümnes naine ja kahekümnes mees.

Lapsi on ühe pere kohta keskmiselt 1,8. Sealhulgas: 0,2 eelkooliealist last, 0,8 7-17a. last, 0,4 täisealist last, kes õpib ja 0,4 täisealist last, kes töötab.

2. KÜSITLETUTE ELULAAD JA VÄÄRTUSHOIAKUD

1. Võimed ja nende kasutamine

Püüdsime uurida kahte asja – millised on inimeste võimalused oma oskuste, võimete ja teadmiste rakendamiseks oma kodukohas ja kuidas on inimesed oma võimetele ja oskustele rakendust leidnud.

Pooled meestest (48,7%) ja kaks viiendikku naistest(40,4%) leidsid, et nende töökoormus on optimaalne. (Vt. ka [joonis 2.1](#)). Ligi kolmandik naistest(28,4%) väidab, et nende võimed on keskmiselt kasutusel ja nad oleksid võimelised palju enamaks. Meeste puhul on vastav arv 22,6%. Samuti on naiste hulgas veidi rohkem neid, kes väidavad, et nende võimed ja oskused pole üldse rakendust leidnud (3,8% naistest ja 2,6% meestest). Ilmselt seletub see sellega, et maapiirkondades on mõnevõrra kergem leida sobilikke füüsilisi töid meestele (nii palgatöö kui ka rakendus oma majapidamises). Samas on tähelepanuväärne, et oma võimete piiiril töötavad rohkem naised (naistest 27,3%, meestest 25,7%). Oma võimete piiiril töötavad kõige enam 40-49 a. vanused inimesed. Kui küsida, kellel on kõige raskem, siis teoreetiliselt

on see 40-49-aastane maanaine, kes lisaks palgatööle peab veel loomi ja hoolitseb majapidamise ja pere eest. Kõige enam on rakendust leidnud oma võimetele ja oskustele kultuuri- ja haridustöötajad ning omavalitsustöötajad.

Andmed selle kohta, kuidas hindavad mehed ja naised võimalusi oma oskuste, võimete ja teadmiste rakendamiseks kodukoha, on toodud [joonisel 2.2](#). Siin tuleb välja küllalt oluline sooline erinevus. Kui 43,3% meestest leiab, et võimalusi oma teadmiste rakendamiseks on piisavalt (küllalt palju 35,8 ja väga palju 7,5%), siis naiste puhul on vastav näitaja vaid 32,6% (küllalt palju 25,4 ja väga palju 7,2%). Naiste hulgas on oluliselt rohkem neid, (37% meeste 28,4% vastu) kes väidavad, et võimalusi oma potentsiaali rakendamiseks on vähe või väga vähe.

Andmetest selgus, et paljud küsitletud on rakendatud optimaalse koormusega või töötavad oma võimete piiiril (naistest 67,7% ja meestest 74,4%). Samas leidis ligikaudu poole vähem inimesi (naistest 32,6 ja meestest 43,3%), et võimalusi oma oskuste, võimete ja teadmiste rakendamiseks kodukohas on küllalt palju või väga palju. See kinnitab veel kord väikest rahulolu tööga, mida tehakse. Suur osa inimesi teeb olude sunnil tööd, mida nad tegelikult teha ei tahaks. Kuigi töö, mida nad parasjagu teevad, võtab ära suurema osa nende ajast ja jõust, leiavad nad, et nende tegelikud oskused, võimed ja teadmised on oluliselt kasutamata. See on üks olulisi põhjusi, miks võivad inimesed lahkuda maapiirkondadest suurematesse linnadesse ja miks väheneb nende maaline identiteet.

1. Stabiilsus ja muutused

Stabiilsust inimese elu- ja töökorralduses hindab oluliseks 97,4% küsitletuist (neist kaks viiendikku (39,9%) üsna oluliseks ja kolm viiendikku (57,5%) väga oluliseks). Vastusevariandi "ei tea, raske vastata" valis vaid 1,6% ja üsna ebaoluliseks pidas seda 1,1 % küsitletuist. Sugudevahelisi erinevusi selle küsimuse juures polnud.

Ka erinevate vanusegruppide hinnangud on väga sarnased.

Erinevatel erialadel töötavate küsitletute hinnangutes olulisi erinevusi polnud. Vaid omavalitsustöötajate hulgas oli umbes 10% rohkem neid, kes pidasid stabiilsust väga oluliseks ja 10% vähem neid, kes pidasid seda üsna oluliseks.

Küsisime, kui raske või kerge on inimestel teha suuri muutusi oma elus.

Suuri muutusi teha on üldiselt raskem naistel; väga raskeks hindas seda 19,1% naisi (7,9% mehi). Vt. ka [joonis 2.3](#). Samas on meeste hulgas rohkem neid, kes väitsid, et suurte muudatuste tegemine on üldiselt raske. Kõigi vanusevariantide keskmisena olulist erinevust meeste ja naiste hinnanguis polnud.

Võrreldes viie erineva vanuserühma vastuseid ilmneb ootuspäraselt, et noortel on oma elu kergem muuta. Vanuse kasvuga väheneb inimeste hulk, kelle arust on kerge teha muutusi:

1) 20 - 29 a. – 36,8%

2) 30 - 39 a. – 28,4%

3) 40 - 49 a. – 23,4%

4) 50 - 59 a. – 10,3%

5) 60 ja rohkem a. - 4,6%

2.3 Elurõõm ja väsimus

Küsisime inimestelt, kuivõrd nad tunnevad elust rõõmu, sest see peegeldab reeglina ka inimese elukvaliteeti, tema võimet elus hakkama saada.

86,2% küsitlenuist tunneb elust suurt rõõmu (15,2% väga suurt rõõmu ja 71,1% tunneb üldiselt elust rõõmu). Elust rõõmu tundvaid mehi ja naisi on enam-vähem võrdselt (mehi 84,9%, naisi 88,4%). Samas on mõnevõrra rohkem naisi, kes tunnevad elust väga suurt rõõmu - 17% (mehi 14%). Kõige enam tunnevad elust rõõmu 30-39-a. grupi esindajad. Kõige nooremate grupis (20-29-a.) tunnevad rõõmu 82% vastanuis (ilmselt segab mõnevõrra elu nautimast vähene materiaalne kindlustatus ja vähene eneseteostus). Vanusega üldiselt rõõmutunne mõnevõrra väheneb, märkimisväärne on aga, et 60 ja rohkem aasta vanuste grupis ilmub järsku hulk inimesi, kes tunnevad elust rõõmu.

Mõnevõrra rohkem rõõmu tunnevad abieluinimesed (87,3%) ja vabaabielu elavad inimesed (88,3%). Vallalised, lahutatud ja lesed tunnevad mõnevõrra vähem rõõmu. Haridusega olulist seost pole, vaid kõrgharidusega inimesed tunnevad elust rõõmu mõnevõrra rohkem (vahe pole siiski oluline). Rohkem tunnevad elust rõõmu linnainimesed ja vähem maainimesed. Samuti seostub rõõm võimete, teadmiste ja oskuste kasutamisega - mida vähem võimed on kasutatud, seda vähem tuntakse rõõmu. Samas tunnevad inimesed, kes töötavad oma võimete piiiril, elust vähem rõõmu kui need, kelle võimed on kasutatud keskmiselt või optimaalselt.

Elust tuntav rõõm seostub ka oma oskuste, teadmiste ja võimete kodukohas kasutamise võimalustega. Kus on neid võimalusi rohkem, seal tuntakse ka rohkem rõõmu.

Inimesed, kel on kerge teha muutusi oma elus, tunnevad elust ka rohkem rõõmu. Erandi moodustab siinkohal rühm, kellel on väga kerge teha muutusi oma elus - ilmselt on nende hinnang "väga kerge" osalt motiveeritud just sellest, et nende elus pole meeldivaid asju eriti palju.

Elust tuntav rõõm tõuseb pidevalt koos rikkuse tõusuga kuni 7. astmeni, edasise hindamiseks on valim väike. Samuti tõuseb elust tuntav rõõm seoses tõusuga võimuhierarhias kuni 7. astmeni, 8. ja 9. astme valim on üldistuse tegemiseks väike. Inimese edukuse tõusuga kaasneb ka rõõmu kasv ja rohkem rõõmu tunnevad ka need inimesed, kes töötavad suure innuga.

Huvitav on seos sissetuleku suurusega. Kuni vahemikuni 4000 - 6000 EEK ühe pereliikme kohta kuus elust tuntav rõõm kasvab, peale seda vahemikku elurõõm mõnevõrra kahaneb. Samuti tunnevad enam rõõmu inimesed, kes tahavad veel lapsi.

Väsimust tunneb elust sageli või väga sageli iga kuues naine (15,3%) ja iga kümnes mees (11,3%). Väga harva või harva tunneb väsimust 45% küsitlenuist (meeste ja naiste vahel siin vahet pole). Ilmselt ei tähenda see siiski seda, et naiste elu oleks raskem. Kõige usutavam seletus on siinkohal see, et mehed püüavad olla tugevad, nad ei näita oma nõrkust teistele ega tunnista seda ka endale ja neil on ka halvem kontakt oma tunnetega.

Elust väsimuse tundega seostub ka inimeste reaalne sissetulek ja hinnangud oma jõukusele. Ilmne on tendents, et rikkamad tunnevad elust vähem väsimust, kuid samas loeb siin oluliselt rohkem inimese enda hinnang oma jõukusele, kui reaalne rahanumber.

Märgatav on ka elust väsimuse tunde seos asukohaga võimuhierarhias - 5., 6., 7. astmel asuvad inimesed tunnevad elust mõnevõrra vähem väsimust.

Madalamal või ka kõrgemal hierarhias olevad inimesed tunnevad mõnevõrra rohkem väsimust.

Selge seos on inimese edukuse ja väsimuse vahel. Mida edukam on inimene oma kutsetegevuses olnud, seda väiksem on väsimus. Samuti tunnevad vähem väsimust need, kes töötavad innuga.

Väsimus lahutatute ja leskede seas on mõnevõrra suurem kui see on teistes gruppides, vallaliste grupile on aga iseloomulik mõnevõrra suurem diferentseerumine äärmustesse - rohkem on neid, kes tunnevad elust väsimust sageli, samuti on rohkem neid, kes tunnevad seda harva. Mida kõrgem on haridustase, seda vähem on neid, kes tunnevad elust väsimust. Ilmselt on neil rohkem võimalusi eneseteostuseks.

Rohkem väsimust tundvatel inimestel on raskem oma elus muutusi teha, samuti soovivad nad vähem lapsi.

2.4 Vastutustunne

Üks olulisemaid kultuuritunnuseid on inimese vastutustunne. See näitab, mil määral tunneb inimene samasust (identsust) erinevate nähtustega ja kuivõrd ta usub, et suudab mõjutada asjade käiku selles valdkonnas.

Püüdsime uurida, kuivõrd tunnevad inimesed vastutust iseenda, oma pere, koduvalla jne. käekäigu eest. **Tabelis 2.1** on toodud andmed meeste ja naiste kohta.

Tabel 2.1 Kas Te tunnete, et olete vastutav ...

	Täielikult jah ja üldiselt ja kokku	
	naised	mehed
	%	%
A. Iseenda praeguse käekäigu eest?	99,5	98,1
B. Oma perekonna eest?	95,0	98,4
C. Oma koduvalla käekäigu eest?	62,0	82,2
D. Maakonnas toimuva eest?	22,4	43,5
E. Eesti Vabariigis toimuva eest?	15,2	28,9
F. Kogu maailmas toimuva eest?	5,7	7,6

Huvitavad on soolised erinevused vastutuse jaotustes. Meeste ja naiste vastutus iseenda käekäigu ees on praktiliselt võrdne, naistel natuke suurem. Enam-vähem võrdne on ka pere eest tuntava vastutuse jaotumine, samas on veidi rohkem mehi, kes tunnevad end täielikult pere eest vastutavat. Väljaspool kodu omavad mehed oluliselt rohkem vastutust. Koduvalla käekäigu eest tunneb end vastutavat neli viiendikku meestest ja kolm viiendikku naistest. Maakonnas toimuva eest tunneb end vastutavat kaks viiendikku meestest ja kõigest üks viiendik naistest. Mida kaugemale kodust, seda enam suurenevad vahed meeste ja naiste vastutustunde vahel. Vastustest nähtub, et mehed on oluliselt rohkem orienteeritud väljapoole. Pole usutav, et suurem vastutus seostub meestel ka suurema kuuluvustundega, pigem on see kohusekoorem, mis mehe rolliga kaasas käib.

Huvitavaid erinevusi ilmselt eri eluvaldkondade esindajate vastuseladais. Kõige enam vastutust iseenda käekäigu ees tunnevad omavalitsustöötajad ja ettevõtjad, samas tunnevad kõige enam vastutust perekonna ees talunikud. Kõigis teistes vastutuse valdkondades ilmselt sarnased suundumused; kõige enam tunnevad vastutust omavalitsustöötajad,

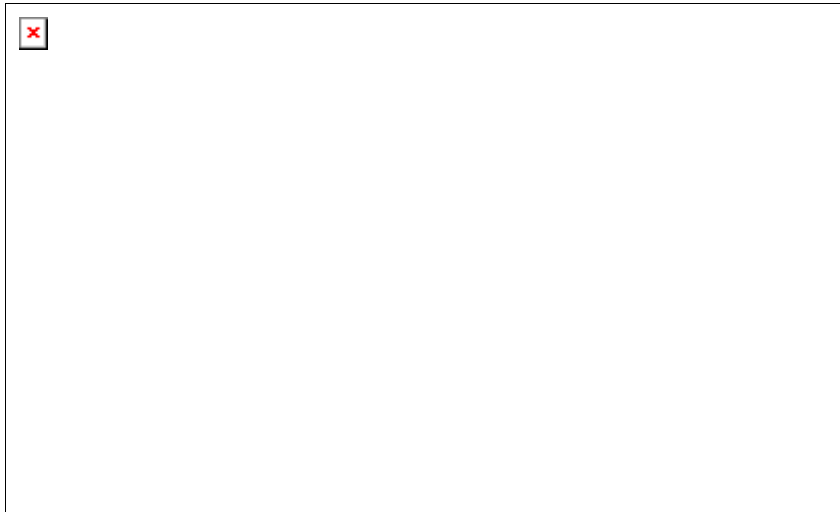
keskmisest mõnevõrra kõrgem vastutustunne ilmneb ka talunikel ja kõige väiksem on vastutus ettevõtjatel. Omavalitsustöötajate suurem vastutus seostub ühelt poolt ilmselt nende töö laadiga, teisalt saavad suurema vastutusvõimega inimesed ilmselt ka juhtivtöödele.

2.5 Rikkuse ja võimu trepid

Palusime küsitlertel määratlada oma asukoht 9 pallisel rikkuse-vaesuse skaalal. Keskmiseks kujunes 4,1 (meestel 4,3 ja naistel 4,0) Seega hindavad naised oma varanduslikku seisut madalamaks kui mehed. Kui vaadata [joonist 2.4](#) siis on näha, et naiste ja meeste rikkuse- vaesuse treppi kujutavad kõverad on kaunis sarnase kujuga, ainult meeste trepi kõrgeim koht on suurema väärtuse juures kui naistel. **Tabelis 2.2** on toodud meeste- naiste jaotumine rikkuse- vaesuse trepil protsentides.

Tabel 2.2 Meeste naiste jaotumine rikkuse-vaesuse trepil (protsentides)

(0- ei oska end ühelegi astmele paigutada)

Naiste-meeste suhe rikkusesse-vaesusesse on mõnevõrra erinev. Vaeseid naisi (kolm esimest astet) on oluliselt rohkem (33,3% meeste 25,2% vastu), keskmistel astmetel on rohkem mehi kui naisi.

Analüüsid rikkuse-vaesuse treppi vanuse alusel selgus, et keskmistel rikkuseastmetel (4., 5., 6. astmel) olevate inimeste arv tõuseb vanusega. Kõige rikkamad inimesed on vanusegrupis 30-39 a. ja järgmistes vanusegruppides rikkus väheneb.

Võimu trepi kohta on toodud andmed [joonisel 2.5](#) ja **tabelis 2.3**.

Siit selgub, et soolised erinevused on suured: ligi kolmandik naistest 28,7% leiab, et nad on õigusetud (asuvad võimutrepi kolmel esimesel astmel). Meestest on neid vaid kümnendik (11%). Keskmisel ja ülemisel kolmel võimutasemel on oluliselt rohkem mehi kui naisi.

Tabel 2.3 Meeste naiste jaotumine võimu trepil (protsentides)

(0- ei oska end ühelegi astmele paigutada)

Võimu jaotumisele vanusegruppide kaupa on iseloomulik, et võimu kõige kõrgemale tasemele (kolm viimast astet) kuulub kõige enam noori - 20 - 29-a. vanuseid inimesi - 20% küsitlenuist. Vanusega teiste rühmade esindajate osakaal pidevalt langeb. 30-39-a. vanuste seas kuulus võimu kõrgemale tasemele 11,3% küsitlenuist, 40-49 a. vanuste seas 9,6%, 50-59 a. vanuste seas 3% ja 60 ja enam aasta vanuste seas 1,8%.

Seega ilmneb võimu jaotuses selline tendents, et mida kõrgema võimu poole, seda olulisem on noorte (enamasti noorte meeste) osakaal. Sellist jaotust võib pidada iseloomulikuks ühiskondadele, kus viiakse läbi ulatuslikke reforme. Samas ei saa sellist jaotust pidada otstarbekaks stabiilse arengu korral, sest ühiskonna juhtimine eeldab teatud kogemusepagasit, mida nii noortel inimestel enamasti pole. See, et end õigusetuna tundvate inimeste osakaal on suurenenud, viitab võimu (ja selle esindajate) võõrandumisele inimestest.

Silmatorkav vahe on ka meeste ja naiste hinnangutes, naiste arvates on neil oluliselt vähem võimu ja nende varanduslik tase on madalam kui meestel.

2.6 Töölane edukus

Oma hinnangutes töölasele edukusele ei erine mehed ja naised kuigivõrd. Edukaks või väga edukaks peab end kolmveerand meestest (75,2%) ja 68,6% naistest. Veerand naistest (25,8%) ja viiendik meestest (21%) ei oska ennast määratleda.

Ennast ei pea edukaks 5,5% naistest ja 3,8% meestest.

Võimalik, et end edukaks pidavate meeste suurem osakaal seletub osaliselt ka nende meherolliga ühiskonnas - ühiskond nõuab neilt edukust enam kui naistelt (naistel oli suurem hulk neutraalseid hinnanguid). Suhteliselt edukamateks peavad end kultuuri- ja haridustöötajad ning ettevõtjad-tootjad.

Küsimusele, kuidas nad on rahul oma tööga, siis üks viiendik küsitlenuist (21% naistest ja 18% meestest) väidab, et nad teevad oma tööd suure innu ja pühendumisega ja neli viiendikku (78,1% naistest ja 81% meestest) ütleb, et nende töös on nii meeldivat kui ebameeldivat.

2.7 Ootused sissetulekute kohta ja reaalsed sissetulekud

Uurisime inimeste reaalseid sissetulekuid ja nende hinnanguid sellele, kui suur peaks olema netosissetulek ühe inimese kohta, et saaks normaalselt ära elada ja kui suur selleks, et saaks igati hästi ära elada. Siin ilmneb meeste-naiste hinnangutes ja ka reaalses sissetulekutes selge vahe. Nii naiste ootused sissetulekutele kui ka nende reaalsed sissetulekud on

oluliselt väiksemad kui meestel. Vt jooniseid [2.6](#) [2.7](#) ja [2.8](#) Meeste-naiste keskmised netosissetulekud ja ootused sissetulekutele on toodud tabelis 2. 4.

Tabel 2.4 Meeste-naiste keskmised netosisstulekud ja soovitud netosissetulekud kuus ühe pereliikme kohta Eesti kroonides.

	Naised	Mehed	Keskmine
Reaalne netosissetulek ühe pereliikme kohta kuus	2252,9	2984,7	2682,6
Soovitud netosissetulek, millega oleks võimalik normaalselt ära elada	4279,0	4824,2	4602,4
Soovitud netosissetulek, millega oleks võimalik igati hästi ära elada	9153,8	10390,2	9899,7

Tabelis olevad keskmised ei kajasta eriti adekvaatselt lastega perede olukorda, sest küsitluses osalenutest on 6,2% ühe- ja 17,7% kaheliikmelisi peresid. Seetõttu on täpsem joonis 2.8, kus on toodud meeste-naiste hulk protsentides sissetuku rühmade kaupa.

[Joonisel 2.8](#) on näha, et pea iga seitsmes naine ja iga neljateistkümnes mees hindab oma netosissetulekut ühe pereliikme kohta väiksemaks kui 1000 EEK-i kuus, see on allpool arvestuslikku elatusmiinimumi, mis oli 1999.a. teisel poolel Eesti Statistikaameti andmetel 1163 EEK-i kuus ühe pereliikme kohta.

Kaks viiendikku naistest (42%) ja üle kolmandiku meestest (36,7%) arvab, et netosissetulek ühe inimese kohta peaks selleks, et normaalselt ära elada, olema 2001 - 4000 EEK kuus. ([Vt. joonis 2.6](#)) Kolmandik küsitletutest (naised- 29,3% ja mehed 30,7%) arvab, et see peaks olema vahemikus 4001 - 6000 EEK kuus, 17,7% naistest ja 14% meestest rahulduks summaga kuni 2000 EEK kuus.

Selleks, et normaalselt ära elada, piisab küsitletute arvates keskmiselt 4602,4 EEK-i ühe inimese kohta kuus (miinimum 400 EEK, maksimum 20 000 EEK). 1996. a. oli see arv 4675,7 EEK ja 1998. a. 4890,1 EEK. Kõige suuremad ootused sissetuleku kohta on ettevõtjatel, teistes rühmades olulisi erinevusi polnud.

Selgub, et inimeste nõudmised on langenud, arvestades vahepealset inflatsiooni on inimesed muutunud vähem nõudlikuks varalise kindlustatuse suhtes. Arvamused võivad olla oluliselt mõjutatud ka praegustest majandusraskustest. Kui vahepealsetel aastatel oli lootus, et elujärg paraneb ja sissetulekud suurenevad, siis praeguseks on inimeste ootused märksa väiksemad.

2.8 Rahulolu eluga. Lapsed

Inimeste soov saada veel lapsi või lapselapsi on sageli seotud ka nende rahulolu või rahulolematusega oma eluga. [Joonisel 2.9](#) on toodud andmed soolises lõikes. Nagu joonisel nähtub on meeste hulgas oluliselt rohkem neid kes lapsi soovivad kui ka neid kes lapsi ei soovi. Naiste hulgas on rohkem neid kes väidavad, et see pole võimalik või ei oska nad sellele küsimusele vastuse.

Palju selgem kui sooline tendents on loomulikult seos vanusega. Lapsi soovivad ennekõike noored. Üle poole (52,6%) 20 - 29 a. vanustest soovib lapsi, 30 - 39 a. vanuste seas on selliseid inimesi kolmandik (33,3%), 40 - 49 a. vanusegrupis ainult (7,3 %). Ilmselt soovivad vanemates vanuserühmades lapsi rohkem mehed, kellest osa võib olla loonud uue pere. Ka seostub meeste mõnevõrra suurem soov lapsi saada (meestel 18,3%, naistel 8%) ilmselt sellega, et bioloogiliselt on neil võimalik saada

lapsi ka suuremas vanuses kui naistel.

Rohkem lapsi soovivad ka inimesed, kes ei pea inimese elukorralduses oluliseks stabiilsust (kolmandik neist soovib lapsi) ja kellel on lihtne teha oma elus suuri muudatusi. Soov lapsi saada on suurem loomulikult ka inimestel, kes tunnevad elust suurt rõõmu (ligi kolmandik neist soovib veel lapsi). Ilmselt iseloomustavad kolm viimatinimetatud tunnust samuti ennekõike noori. Rohkem lapsi soovivad ka inimesed, kelle arvates on võimalusi oma oskuste, võimete jne. rakendamiseks väga palju (neist veerand soovib veel lapsi).

Rohkem lapsi soovivad ka võimuhierarhias kõrgemalasetsevad inimesed. Vaesematel on soov veel lapsi saada väiksem, rikkamatel suurem. Ka ilmneb ootustes inimeste sisetulekute kohta tendents, et mida väiksemad on nõuded rahale, seda rohkem soovitakse lapsi (laps on suur kulutuste tekitaja).

Vaadates küsitlusandmeid selgub, et üldiselt tahetakse oma lastele järjest vähem sellist elu nagu ise elatakse. See küsimus näitab üsna selgelt, kuivõrd rahul on inimesed enda elukvaliteediga. Kui otse küsides kipuvad inimesed enda olukorda pisut ilustama, siis oma lastele tahavad ju kõik parimat ja sel juhul hinnatakse enda olukorda palju adekvaatsemalt. Eri valdkondade suhtes (töö, sõbrad, elukoht, perekond, varaline seis jne.) on hoiakud erinevad. Nagu nähtub tabelist 2.5 ei ole meeste ja naiste hinnangutes enamikes valdkondades praktiliselt erinevusi.

Mehed on naistega võrreldes rohkem rahul oma perekonnaeluga ja rahalise olukorraga. Nii mehed kui naised tahavad, et nende lapsed jääksid Eestisse elama, (91,9%) ja et nad omaksid samasuguseid sõpru (59,%). Rahul ei olda elupaiga ja tööga, vaid iga kümnes inimene soovib, et ta laps töötaks samasuguses ettevõttes, kus ta ise töötab. Eitav ja neutraalne hoiak on suurenenud jaatava hoiaku arvelt. Kõige tugevam eitav hoiak iseloomustas ettevõtjaid, jaatav hoiak talunikke. See näitab väga madalat rahulolu töö ja töökeskkonnaga. Olulisteks põhjusteks võivad siinjuures olla tööpuudus ja sellest tingitud sundvalikud, töötajate suhteliselt nõrk kaitstud tööpuuduse ja pingestunud konkurentsi tingimustes. Samas, kui inimestelt otse küsida, kas töö on neile vastumeelne, siis vastab jaatavalt vaid 0,5% naistest ja 0,8% meestest, üks viiendik küsitletutest (21% naistest ja 18% meestest) väidab, et nad teevad oma tööd suure innu ja pühendumisega ja neli viiendikku (78,1% naistest ja 81 % meestest) ütleb, et nende töös on nii meeldivat kui ebameeldivat.

Ilmselt ei kajasta selline otsene küsimus tegelikkust, inimene näitab meelsasti iseendale ja teistele oma olukorda paremana kui see tegelikult on.

	Üldiselt jah ja kindlasti jah kokku (protsentides)		
	naised	mehed	keskmine
A. elaks samas riigis, kus Teie praegu	91,8	92,1	91,9
B. elaks samas asulas, kus Teie praegu	27,8	28,5	28,1
C. töötaks samasuguses ettevõttes, kus Teie praegu	7,8	13,1	10,9
D. teeks samasugust tööd, mis Teie praegu	12,3	13,1	12,7
E. omaks samasuguseid sõpru, kui Teie praegu	60,5	59,4	59,9
F. elaks samasugust perekonnaelu kui Teie praegu	46,4	66,1	57,5
G. oleks sama rikas/vaene, kui Teie praegu	23,6	34,7	30,2
H. elaks ja töötaks maal oma talus	11,5	17,6	15,2

Kokkuvõtvalt võib selle osa iseloomustuseks öelda, et küsitletute hinnangud kajastavad elu pingestumist ja vähenevat rahulolu oma elukvaliteediga. Madalaim on rahulolu töö ja töökeskkonnaga, samuti talupidamisvõimalustega. Madal on rahulolu ka materiaalse olukorraga (rikkus/vaesus). Sellises olukorras võivad inimesed lihtsalt lahkuda kohtadest, mis neid ei rahulda (vähenenud soov, et nende lapsed elaksid seal, kus nemad). Teine võimalus on otsida tasakaalustavat tuge sõpradelt ja perelt. Võiks öelda, et raskusi väljaspool lähedaste inimeste ringi tasakaalustatakse toetudes sõpradele ja perele. Sealjuures on kõige kiiremad muutused inimeste hoiakutes toimunud skaalal maa-linn. Kestvad raskused põllumajanduses ja maaelus laiemalt, ühtse põllumajanduspoliitika puudumine on oluliselt vähendanud inimeste rahulolu maaeluga. Paljud on pöördunud oma hoiakutes linna poole. Maalähedus väheneb.

2.9 Tervis

Küsitletutel paluti hinnata oma tervislikku seisundit (vt. [joonis 2.10](#)). Selgub, et neid, kes väidavad, et nende tervis on täiesti või enam- vähem korras on ainult viiendik (naised-19,1% ja mehed 19,9%). Need on muret tekitavalt väikesed arvud. Veidi üle kahe kolmandiku naistest (70,5%) ja kaks kolmandikku meestest (65%) hindavad oma tervist keskpäraseks. Iga kümnes naine ja peaaegu iga kuues mees peavad oma tervist halvaks.

Andmed selle kohta, millised tegurid konkreetselt on viimasel ajal inimeste tervist kahjustanud, on toodud [tabelis 2.6](#).

Tabel 2.6 Millised asjaolud on viimasel ajal mõjunud halvasti Teie tervisele?

(Andmed on toodud protsentides)

	Tervist kahjustavad tegurid	naised	mehed
		%	%
A	halvad töötingimused	7,7	7,5
B	närvide ülepinge, liigne muretsemine	79,8	80,0
C	vilets toit	3,8	3,0
D	ei saa välja puhata	37,2	37,0
E	kodused suhted pole korras	18,0	12,8
F	ise ei hoolitse enda eest	23,5	41,1
G	kahjulikud harjumused	13,7	29,1
H	vähene liikumine	36,1	40,4
I	tervis on lapsest peale nõrgavõitu	4,9	4,9
J	kehv arstiabikorraldus	7,7	6,0

Kõige rohkem kahjustab inimeste tervist närvide ülepinge. Neli viiendikku inimestest kannatab liigse stressi all. Ilmselt on see tingitud viimaste aastate suurtest muutustest, vähestest võimalustest tööd leida ja aina suurenevast vaesusest ja ebakindlusest. Küllalt paljud tervistkahjustavad tegurid on meestel ja naistel üsna sarnased. On siiski mõningad soospetsiifilised tegurid. Naiste hulgas on rohkem neid, kes väidavad, et nende kodused suhted pole korras. Ilmselt on see tingitud ka naiste suuremast orientatsioonist kodule, seetõttu pööravad nad rohkem tähelepanu oma tunnetele ja hindavad asju kriitilisemalt kui mehed. Mehed kas ei märka, kui midagi on korrast ära või ei taha seda tunnistada.

Meeste hulgas on olulisteks tervist kahjustavateks teguriteks vähene hoolitsemine enda tervise eest ja kahjulikud harjumused. Sellele väitele saab kinnitust, kui vaadata [jooniseid 2.11 ja 2.12](#). Joonistelt on näha, et meeste hulgas on naistega võrreldes oluliselt rohkem neid, kes suitsetavad. Iga neljas mees (24,8%) on intensiivne suitsetaja, naistest iga kaheksas (12%). Alkohoolseid jooke tarbib üsna sageli iga viies mees (21,1%) ja iga kaheteistkümnes naine (8,2%).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et maapiirkondade inimeste tervislik seisund on küllaltki halb, oma osa mängivad siin nii pingeline elu, vähene liikumine, halvad harjumused kui ka halvad töötingimused.

3. REGIONAALARENG

Küsitlertel paluti avaldada oma seisukoht, millises järjekorras tuleks üht või teist eluvaldkonda toetada riigieelarve kaudu. Sellekohased koondandmed on toodud **tabelis 3.1**. Naiste ja meeste hinnangute pingerida on toodud **tabelites 3.2 ja 3.3**.

Nii mehed kui naised toetaksid esmajärjekorras haridust. Naiste järgmine prioriteet on tervishoid, kolm viiendikku neist arvab, et see valdkond peaks rohkem raha saama, meestest arvab nii kaks viiendikku. Naised väärtustavad meestest enam meditsiini, toetusi puuetega inimestele, täiskasvanute täiendkoolitust ja kultuuri. Mehed toetaksid naistega võrreldes rohkem maapiirkondade terviklike arenguprogramme, infrastruktuuri, sooduslaenufondide loomist ja väikeettevõtluse arendamist. Võrdselt tähtsaks peavad nii mehed kui naised uute töökohtade loomist, põllumajanduse arendamist ja keskkonnakaitset. Ei taheta toetada kaitseväge, kohtusüsteemi ja kinnipidamisasutusi.

Tabel 3.2 Naiste hinnangul esmajärjekorras toetust vajavate valdkondade pingerida

Jrk. nr	Valdkond	naiste %
1	haridus	80,6
2	tervishoid	62,7
3	uute töökohtade loomine	58,4
4	toetused noortele perekondadele	55,8
5	meditsiin	51,3
6	maapiirkondade terviklikud arenguprogrammid	39,6
7	põllumajandus	37,5
8	toetused puuetega inimestele	28,4
9	politsei	27,7
10	teadus	27,0
11	kultuur	26,5
12	täiskasvanute täiendkoolitus ja ümberõpe	25,9
13	väikeettevõtluse arendamine	20,9
14	keskkonnakaitse	20,8
15	sooduslaenufondide loomine	19,1

16	vanaduspensionid	18,1
17	eluaseme toetusprogramm	17,9
18	infrastruktuur	11,5
19	kaitsevägi	3,7
20	kohtusüsteem	1,2
21	kinnipidamisasutused	0,6

Tabel 3.3 Meeste hinnangul esmajärjekorras toetust vajavate valdkondade pingerida

Jrk. nr	Valdkond	meeste %
1	haridus	77,5
2	toetused noortele perekondadele	53,1
3	maapiirkondade terviklikud arenguprogrammid	50,6
4	uute töökohtade loomine	50,0
5	tervishoid	42,2
6	põllumajandus	39,4
7	sooduslaenufondide loomine	35,6
8	teadus	34,8
9	meditsiin	30,2
10	infrastruktuur	29,6
11	politsei	29,2
12	väikeettevõtluse arendamine	27,4
13	keskkonnakaitse	22,2
14	toetused puuetega inimestele	22,0
15	kultuur	19,0
16	täiskasvanute täiendkoolitus ja ümberõpe	16,5
17	eluaseme toetusprogramm	16,3
18	vanaduspensionid	13,4
19	kaitsevägi	7,2
20	kohtusüsteem	7,2
21	kinnipidamisasutused	0,4

3.2 Hinnangud poliitika ja reformide edukusele Eesti Vabariigis

Küsitlused väljendasid oma arvamust senise poliitika ja reformide kohta. Neil paluti hinnata, kuivõrd edukaks nad peavad Eesti Vabariigi põllumajandus-, metsa-, haridus-, keskkonna-, regionaalpoliitikat, Riigikogu seadusandvat tegevust, reformide senist käiku. Küsitlustulemustest annab ülevaate **tabel**

3.4.

Täiesti ebaõnnestunuks peetakse põllumajanduspoliitikat. See on ebaõnnestunud 95,1% naiste ja 93,2% meeste arvates.

Samuti hinnatakse väga madalalt Riigikogu seadusandlikku tegevust, põllumajandusreformi ja maareformi senist käiku. Mehed on naistega võrreldes kriitilisemalt meelestatud regionaalpoliitika ja metsanduspoliitika suhtes. Naiste hinnangud hariduspoliitikale on märksa kriitilisemad kui meestel.

Suhteliselt hea hinnang antakse keskkonnapoliitikale, seda peab edukaks 46% mehi ja 24,3% naisi.

Tabel 3.4 Hinnangud poliitika ja reformide edukusele Eesti Vabariigis

(Vastused protsentides)

	ebaedukas		edukas	
	naised	mehed	naised	mehed
	%	%	%	%
A. põllumajanduspoliitika	95,1	93,2	-	2,6
B. regionaalpoliitika	65,4	87,2	3,4	1,5
C. hariduspoliitika	53,9	36,8	22,8	31,4
D. keskkonnapoliitika	16,6	21,1	24,3	46,0
E. metsanduspoliitika	40,5	60,9	8,3	11,3
F. riigikogu seadustandev tegevus maaelu korraldamisel	81,8	90,9	0,6	1,5
G. põllumajandus- ja omandireformi senine käik	73,3	76,3	6,7	10,2
H. maareformi senine käik	64,9	58,6	6,6	22,2

3.3 Maaelu ja maamajanduse riiklik toetamine

Küsitluse põhjal võib väita, et maaelu ja maamajanduse riiklik toetamine peaks toimuma eelkõige laenupoliitika ning regionaalse arengu soodustamise kaudu. Väga oluliseks peetakse seejuures tollipiirangute kehtestamist toiduainetele ja uute turgude leidmist. Suuremat rõhku pannakse maksusoodustustele, inimeste täiend- ja ümberõppe korraldamisele. Täpsema ülevaate maaelu ja maamajanduse toetamise viiside kohta annab **tabel 3.5**.

Enamiku toetamisviiside puhul meeste ja naiste hinnangud üldiselt ei erine. Siiski peavad mehed naistest olulisemaks ekspordi rahalist toetamist ja majandusliku ning sotsiaalse infrastruktuuri parandamist.

3.4 Inimeste elukoha ja selle ümbruse olukord ning perspektiivid.

Küsitletutel paluti hinnata oma elukoha ja selle ümbruse praegust olukorda 5-pallisel skaalal (väga hea, hea, rahuldav, halb, väga halb). Küsitluse

tulemused on ära toodud tabelis 3.6. Küsitlusandmetest nähtub, et neid asju mida hinnatakse negatiivselt, on oluliselt rohkem, kui neid, mis saavad positiivse hinnangu. Meeste ja naiste hinnangud enamikes valdkondades oluliselt ei erine. Naised on pea kõigi valdkondade hindamisel veidi kriitilisemad kui mehed. Meestega võrreldes olulisemalt halvemaks hindavad naised töökoha saamise võimalusi ja bussiliikluse olukorda.

Tabel 3.6 Kuidas hinnatakse oma elukohas ja selle ümbruses...

		Väga halb ja halb kokku		Väga hea ja hea kokku	
		naised	mehed	naised	mehed
A	Töökoha saamise võimalusi	81,4	69,4	2,2	6,4
B	Arstiabi olukorda	12,5	11,8	33,9	35,6
C	Teede olukorda	30,6	22,5	12,7	23,6
D	Bussiliikluse olukorda	38,8	24,3	18,0	26,6
E	Side olukorda	17,5	19,6	40,1	36,7
F	Kaubanduse olukorda	19,7	15,8	33,8	41,2
G	Lastele hariduse andmise võimalusi	7,8	8,8	45,7	59,5
H	Enesetäiendamise, ümberõppimise võimalusi	64,8	67,7	9,9	10,6
I	Kultuuri- ja seltsielu olukorda	27,4	21,2	32,4	32,6
J	Kaitset kurjategijate eest	52,2	53,6	7,7	9,1
K	Majanduse üldist olukorda	62,6	58,1	2,7	6,5
L	Talupidamise või muu eraettevõtluse alustamise võimalusi	70,2	71,7	2,2	6,5
M	Toodangu turustamise võimalusi	68,0	61,7	-	6,8
N	Laenusaamise võimalusi	81,9	73,2	1,1	3,8
O	Maareformi kulgu	39,8	28,9	12,2	21,7
P	Maaperede majanduslikku olukorda	73,6	73,8		0,4
R	Inimeste aktiivsust, pealehakkamisjulgust	63,0	60,2	3,9	4,9
S	Inimeste omavahelist läbisaamist	16,4	15,6	17,0	17,8

Nii meeste kui naiste arvates on põhiprobleemiks maal inimeste majanduslik olukord. Väga halvaks peetakse ka laenusaamise võimalusi, talupidamise ja muu ettevõtluse alustamise võimalusi, töökoha saamise võimalusi, enesetäiendamise ja ümberõppe võimalusi. Madalalt hinnatakse inimeste aktiivsust, majanduse üldist olukorda ja kaitset kurjategijate eest.

Suhteliselt positiivselt hinnatakse lastele hariduse andmise võimalusi, side-, arstiabi- ja kaubanduse olukorda, samuti seltsielu olukorda.

Kokkuvõttes on inimeste hinnang oma piirkonna olukorrale üsna negatiivne.

Ekspertidel paluti prognoosida, milline on maapiirkondade üldolukord kahe ja milline kümne aasta pärast. Vt jooniseid 3.2 ja 3.3 Olukorra kiiret paranemist ei prognoosi keegi. Nagu eelnevategi andmete puhul, torkab siingi silma, et meeste prognoosid on optimistlikumad kui naistel. Pooled meestest arvavad, et elu on kahe aasta pärast parem kui praegu ja vaid iga kümnes arvab, et elu muutub halvemaks. Naistest prognoosib kahe aasta pärast paremat olukorda kaks viiendikku ja pea iga kuues arvab, et elu on kahe aasta pärast halvem kui praegu. Kümne aasta pärast tulevat olukorda

hinnatakse märksa optimistlikumalt. See mõõdab küll rohkem inimeste soovi, kui reaalsel olukorda, sest praegusel kiirest muutuval ajal on raske hinnata, milline võiks olukord olla 10 aasta pärast. Optimistlik prognoos näitab, et inimeste lootused ei ole päris kadunud.

3.5 Ettevõtluse arengu eeldused ja võimalused. Investeerimise tulusus

Püüdsime uurida, millised on need faktorid, mis takistavad ettevõtluse alustamist maapiirkondades ja milline on olemasolev potentsiaal. Andmete üldjaotused on toodud tabelis 3.7 ja meeste-naiste keskmiste hinnangute pingerida tabelis 3.8.

		See puudub üldse	Seda on ebapiisavalt	Seda on piisavalt
1	Vajadus	5,6	32,9	61,4
2	Soov, tahtmine	8,1	63,4	28,6
3	Tervis, töövõime	1,4	32,4	66,2
4	Teadmised, oskused, kogemused	6,9	68,1	25,0
5	Rahakapital	59,6	38,8	1,6
6	Krediidi saamise võimalused	38,2	59,3	2,5
7	Sobivad seadused	6,1	53,3	40,6
8	Omand, põhivara	19,8	66,4	13,8
9	Masinad, seadmed	30,6	63,9	5,5
10	Maaomand	10,3	36,8	52,9
11	Vajalikud hooned	11,7	50,3	37,9
12	Eestvedajad, ettevõtlikud, aktiivsed inimesed	13,3	76,1	10,6
13	Sobiv tööjõud	9,9	70,4	19,7
14	Kohaliku omavalitsuse toetus	12,2	42,0	45,7
15	Eesti Vabariigi valitsuse toetus	31,7	59,4	8,9
16	Kindlustunne	53,7	44,3	2,1
17	Partnerid, kompanjonid	22,3	66,3	11,4
18	Vajalik infrastruktuur	12,4	63,6	24,1
19	Ärivaim, riskijulgus	21,2	68,4	10,4
20	Soodne turg ja asukoht	30,8	53,1	16,1

Küsitlusandmetest nähtub, et nii meeste kui naiste arvates on põhiprobleemiks ettevõtlusega tegelemisel rahakapitali puudumine. Valdavalt ollakse ka seisukohal, et ettevõtlusega tegelemiseks ei ole piisavalt kindlustunnet, sobivat tööjõudu, eestvedajaid, kel on piisavalt ärivaimu ja riskijulgust. Tuntakse ka puudust kompanjonidest, samuti ettevõtluse alustamiseks vajalikest masinatest ja seadmetest.

Kui vaadata tabel 3.8 keskmiste pingerida, on näha, et meeste hinnangud on pisut optimistlikumad kui naistel, samas on nii heade kui ka halbade asjade pingerida küllalt sarnane. Nii mehed kui naised leiavad, et praegustes tööpuuduse tingimustes on maapiirkondades karjув vajadus eraettevõtluse järgi. Leitakse ka, et selleks on piisavalt inimpotentsiaali, samuti on piisavalt maaomandit (põllumajandus-ettevõtlusele) ja vajalikke hooned. Olemas on ka kohaliku omavalitsuse toetus ja sobivad seadused. Üldhinnang ettevõtluse alustamise ja jätkamise võimalustele on küllaltki keskpärane.

Tabel 3.8 Meeste-naiste keskmiste hinnangute pingerida maapiirkondade ettevõtluse alustamise või jätkamise võimalustele.

	Keskmine hinne
--	----------------

		naised	mehed
1	Tervis, töövõime	2,7	2,6
2	Vajadus	2,6	2,5
3	Maaomand	2,4	2,5
4	Sobivad seadused	2,3	2,4
5	Soov, tahtmine	2,2	2,2
6	Vajalikud hooned	2,2	2,3
7	Sobiv tööjõud	2,2	2,0
8	Kohaliku omavalitsuse toetus	2,2	2,4
9	Teadmised, oskused, kogemused	2,1	2,3
10	Eestvedajad, ettevõtlikud, aktiivsed inimesed	2,0	2,0
11	Vajalik infrastruktuur	2,0	2,2
12	Omand, põhivara	1,8	2,0
13	Eesti Vabariigi valitsuse toetus	1,8	1,8
14	Partnerid, kompanjonid	1,8	2,0
15	Ärivaim, riskijulgus	1,8	2,0
16	Soodne turg ja asukoht	1,7	1,9
17	Krediidi saamise võimalused	1,6	1,7
18	Masinad, seadmed	1,6	1,9
19	Kindlustunne	1,4	1,5
20	Rahakapital	1,3	1,5

Uurisime, kui paljud küsitletutest hakkaksid vedama mõnda uut ettevõtmist (tootmisettevõte, äriprojekt, seltsitegevus jne.). Vastused on üllatavad – iga kolmas küsitletu (31,1% naistest ja 36,4% meestest) hakkaks kindlasti ja ligi pooled meestest (49,6%) ja naistest (44,8%) hakkaksid tõenäoliselt vedama mõnda uut ettevõtmist. Vaid 13,1% naistest ja 5,3% meestest väidavad, et nad ei hakkaks millegi uuega tegelema. Oluline on, et tekiks vajadus ja avaneks soodne võimalus selle teostamiseks.

Palusime ekspertidel hinnata, kui palju on nende vallas aktiivseid inimesi, kes hakkaksid eest vedama mõnda uut ettevõtmist. Andmed vastuste kohta on toodud **tabelis 3.9**.

Tabel 3.9 Inimeste valmisolek alustada uue ettevõtlusega

	Hinnang sellele, kui palju inimesi vallas alustaks uute ettevõtmistega	Vastused protsentides	
		naised	mehed
	kuni 20 inimest	72,5	65,6
	21-40 inimest	11,6	13,3
	41-60 inimest	7,2	8,7
	61-80 inimest	-	0,5
	81-100 inimest	6,5	8,3

Kui iseenda valmisolekut millegi uuega alustamiseks hindasid inimesed väga kõrgelt, siis oma koduvalla inimesi tervikuna hinnatakse tunduvalt madalamalt. Ligi kolmveerand naistest arvab, et vallas on maksimaalselt 20 aktiivset inimest, mehed on veidi optimistlikumad. Vaid kümnendik küsitletutest pakub aktiivsete inimeste arvaks 20-40. Naiste hinnangul on vallas keskmiselt 29 ja meeste arvates 32 inimest, kes alustaks kas ettevõtluse või mõne muu uue ettevõtmisega.

Kui linnapiirkondades on naised tavaliselt ühiskondlikult aktiivsemad kui mehed, siis maapiirkondades on olukord vastupidine. [Vt. ka joonis 3.1.](#)

Jooniselt on näha, et ligi kaks viiendikku naistest (38,5%) ja veidi üle veerandi meestest (27,9%) ei osale ühegi mittetulundusliku ühingu, ühenduse või seltsi tegevuses. Keskmiselt osaleb iga naine 0,86 ja iga mees 1,26 seltsi või ühenduse töös.

Investeermise tulusus. Küsitluse käigus selgitati, millised on tulusad/tulunud investeermise valdkonnad (**tabel 3.10**).

Tabel 3.10 Erinevatesse valdkondadesse investeermise tulusus.

(Vastused %-des)

Valdkond	Väga või üsna tulus kokku	
	naised %	mehed %
kinnisvara	81,6	80,9
pangandus	67,1	74,9
metsandus	61,5	61,7
turism	56,3	45,9
tööstus	36,1	34,3
kaubandus	20,4	34,2
teenindus	17,2	29,5
kalandus	13,3	16,1
põllumajandus	6,7	2,3

Meeste ja naiste hinnangute pingerida kattub omavahel. Ootuspäraselt kõrgelt hinnatakse investeermist kinnisvarasse ja pangandusse. Tulusaks peetakse ka metsandust ja turismi arendamist. Täiesti lootusetuks hinnatakse põllumajandusse investeermist. Naised hindavad meestega võrreldes kõrgemalt turisminduse perspektiive, mehed aga kaubandusse ja teenindusse investeermist.

3.6 Sisemigratsioon. Inimeste maapiirkonnast lahkumist põhjustavad tegurid

Palusime ekspertidel hinnata sisemigratsiooni, kas see on suurenenud või vähenenud ja millistes suundades toimub erinevas vanuses inimeste liikumine. Andmed selle kohta on toodud **tabelites 3.11 ja 3.12**. Meeste ja naiste hinnangud on siin peaaegu kattuvad, seetõttu on siin toodud koondandmed. Väljaränne on suurenenud kahe viiendiku küsitlute arvates. Pooled küsitlute arvavad, et see on jäänud samaks ja vaid iga kümnes väidab, et väljaränne on vähenenud. Sisseränne on suurenenud viiendiku ja vähenenud peaaegu kahe viiendiku küsitlute arvates.

Tabel 3.11 Hinnangud inimeste sisse ja väljarände suurusele (Vastused protsentides)

	vähenenud	jäänud samaks	suurenenud
Väljaränne	10,0	50,8	38,4
Sisseränne	36,1	45,9	17,3

Tabel 3.12 Inimeste liikumise valdav suund erinevate vanuse

rühmade lõikes (Vastused protsentides)

	valdavalt linna	nii seda kui teist	valdavalt maale
noored	81,4	16,0	1,1
keskealised	12,0	79,8	6,2
vanad	2,7	42,8	50,3

Kui vaadata, millistes suundades toimub liikumine, siis selgub, et erinevate vanuserühmade liikumises on olulised erinevused. Ilmneb selge tendents, et noored suunduvad linna. Oma osa on siin kindlasti ka õppima minekul, aga kui vaadata tagasitulevate noorte protsenti, võib väita, et maalt toimub noorte inimeste äravool. Ilmselt on see põhjustatud vähesest töösaamislootusest ja üldisest madalast majandusseisust maapiirkondades. Tendents on murettekitav, sest nii vananeb pidevalt maapiirkondade elanikkond, tööjulist elanikkonda jääb järjest vähemaks ja vaesus süveneb veelgi. Keskealiste inimeste osas on olukord stabiilsem, ilmselt on neil raskem ka maalt lahkuda, sest enamasti on neil perekond ja on soetatud kinnisvara, mille müümisel saadava raha eest ei ole võimalik väljaspool maapiirkonda mingit kinnisvara osta. Vanade inimeste hulgas on tendents liikuda linnast maale. Pensionipõlve pidamiseks on maal soodsamad tingimused kui linnas.

Tabelis 3.13 on äratoodud peamised faktorid, mis põhjustavad inimeste lahkumist maapiirkonnast.

Tabel 3.13 Peamised tegurid, mis põhjustavad inimeste lahkumist maapiirkonnast (Vastused protsentides)

		Kindlasti see ja arvatavasti see kokku	
		naised	mehed
1	tööpuudus	92,3	86,7
2	tasuvama töö leidmine	95,6	95,4
3	lastele antava hariduse kehv tase	34,0	25,2
4	kooli kaugus	18,6	12,4
5	arstiabi kehv tase	6,0	7,2
6	kaubanduse kehv tase	8,2	4,6
7	bussiliikluse olukord	21,4	15,7
8	side olukord	6,6	4,2
9	vaba aja veetmise vähesed võimalused	17,5	17,2

Selgub, et täiesti valdavaks põhjuseks, miks maapiirkondadest lahkutakse on tööpuudus ja väga madal palgatase. Kolmandik naistest ja veerand meestest peab lahkumise põhjuseks ka lastele antava hariduse madalat taset. Probleemiks on ka kooli kaugus. Samuti peetakse halvaks vaba aja veetmise võimalusi.

Täiesti ilmne on see, et kui lähiaastatel ei suudeta maapiirkondadesse töökohti juurde luua, jookseb maapiirkond tööjulistest elanikkonnast peaaegu tühjaks. See tekitab juurde hulgaliselt sotsiaalseid ja majanduslikke probleeme. Viimaste aastate suured muutused on kõige valusamalt tabanud maapiirkondi. Korraliku regionaalpoliitika olemasolu korral oleks ilmselt võimalik maapiirkondade olukorda veidi parandada.

4.HARIDUS JA KOOLITUS

4.1 Hinnang maapiirkondade hariduse kvaliteedile

Hinnangud kohalikus koolis antavale haridusele on kaunis head. Kolmveerand naistest (79,1%) ja meestest (74,4%) on kohalikus koolis antava tasemega rahul. Vaid iga kümnes naine ja mees (11,5 ja 11,4%) ei ole sellega rahul.

Üle kahe kolmandiku vastajatest (68,3% naistest ja 72% meestest) leiab, et koolides õpetatavate õppeainete tase on ebaühtlane. Vaid kolmandik naistest (30,0%) ja veerand meestest (24,9%) leiab, et õppeainete tase on ühtlaselt kõrge. 1,7% naistest ja 3,1% meestest hindab taseme ühtlaselt madalaks. Õppeainete kõikumise tase on ilmselt probleemiks enamuses maapiirkondade koolides, sest osadele erialadele (näiteks inglise keel) on väga raske hea kvalifikatsiooniga õpetajaid leida.

Küsimusele, kas Te paneksite oma lapse kohaliku kooli, vastab jaatavalt 84,5% naistest ja 87,1% meestest. Vaid kümnendik vastanutest (naised-11,1% ja mehed -9,1%) on kindlad, et nad ei paneks oma lapsi kohaliku kooli. Selline vastuste jaotus näitab, et enamik on maapiirkondade inimesi on oma kohalikes koolides antava hariduse kvaliteediga rahul.

4.2 Tasuta või tasuline haridus?

Praegu on päevakorral hariduse järk- järguline tasuliseks muutmine.

Üllatavalt suur osa küsitlenuist (78% naistest ja 81% meestest) oleks nõus tasuma osaliselt lapse õppekulusid, kui see tõstaks saadava hariduse kvaliteeti. Vt. ka [joonis 4.1](#). Kümnendik küsitlenuist on kõhklevad seisukohal ja kümnendik ei oleks õppekulusid osaliselt tasuma.

Samas leiavad pooled (49,2% naistest ja 51,1% meestest) küsitlenuist, et vähemalt keskhariiduseni peaks haridus olema tasuta ja pea teine pool (45,4 ja 42,9%) küsitlenuist arvab, et tasuta peaks olema ka kõrgharidus. Tasulist haridust pooldas vaid 0,5% naistest. Seega arvab enamik inimesi, et haridus peaks olema tasuta. Ilmselt põhjustab sellist hoiakut ka kehva majanduslik olukord, sest kui vaadata inimeste sissetulekuid, siis ilmselt enamikule käiks tasuline (kõrg)haridus üle jõu.

4.3 Millist haridust soovitakse oma lastele?

Andmeid selle kohta, millist haridust tahetakse anda oma lastele on toodud [joonisel 4.2](#).

Ilmneb, et praktiliselt kõik küsitlenuist (92,4% naistest ja 96,6% meestest) tahaksid anda oma lastele kõrgharidust. Sealjuures eelistab enamik küsitlenuist riiklikes kõrgkoolides saadud haridust. Umbes kümnendik on neid, kes tahaksid oma lapsi koolitada mõnes välismaa kõrgkoolis ja vaid paar protsenti eelistab erakõrgharidust. Ilmselt märgitakse erakõrgharidust nii vähe osalt seetõttu, et see on tasuline, osalt aga usaldavad inimesed lihtsalt riiklikku kõrgharidust rohkem. 4,6% vastanuiist tahaks anda oma lastele keskeriharidust ja vaid 0,6% keskhariidust. Väga oluliselt on langenud keskerihariduse populaarsus, vaid 7,1% naistest ja 3,4% meestest sooviks anda oma lastele keskeriharidust. Ilmselt on see tingitud keskeriharidusega inimeste vähesest konkurentsivõimest tööturul.

Küsitlustulemustest nähtub, et ühiskond on selgelt teadvustanud hariduse tähtsuse inimese elus. Samas tähendab see seda, et konkurents ülikooli pääsemiseks ühelt poolt tiheneb ja teisalt kandub järjest nooremisse vanusesse. Praegu kurdavad paljud kesk- ja põhiharidust omandavad noored liiga pingelise õppimise üle. Ühiskonnale tervikuna on selline tugev konkurents kahtlemata edasiviiv, kuid tekkimas on reaalne oht laste psüühiliseks ülekoormamiseks.

Usutav, et tung kõrgkoolidesse ei vähene oluliselt ka tulevikus ja seda hoolimata vähesest sündimusest, sest kõrgharidus on nii lastevanemate kui õpilaste eneste poolt tugevalt väärtustatud. Ja vähenenud sündimuse läbi kannatavad rohkem üldharidus- ja kutsekoolid.

Üle poole küsitletuist (56,3% naistest ja 60,0% meestest) leiab, et viimastel aastatel on suurenenud laste saatmine suuremate linnade keskkoolidesse. Ilmselt on see tingitud jällegi suurenenud konkurentsist ülikooli astujate seas, vanemad tahavad anda oma lastele haridust, millega nad elus edasi jõuaksid. Veidi üle veerandi vastajatest (27,7% naistest ja 26,8% meestest) leiab, et laste saatmine suuremate linnade keskkoolidesse pole suurenenud ja kümnendik vastajatest ei oma selget seisukohta.

Vastuste jaotused küsimustele “Kas Te olete rahul kohalikus koolis antava hariduse tasemega?” ja “Kas Teie vallas/linnas on suurenenud viimastel aastatel laste saatmine suuremate linnade keskkoolidesse?” tunduvad vastuolulised. Kuigi on vaid 11,4% neid, kes ei ole rahul kohalikus koolis saatmine linna ja antava hariduse tasemega, arvab 61,2% ekspertidest, et laste saatmine linnakoolidesse on suurenenud. See vastuolu tähendab, et ühelt poolt peetakse kohaliku hariduse taset küll heaks, teisalt on lihtsalt suurenenud konkurents kõrgkooli pääsemiseks ja oma lastele tahetakse anda parimat võimalikku haridust.

Muret tekitab asjaolu, et üle poolte ekspertidest (52,5% naistest ja 51,5% meestest) leiab, et viimastel aastatel on suurenenud nende laste hulk, kes ei saa vanemate kehva majandusliku olukorra tõttu omandada soovitud haridust. Viiendik naistest (19,1%) ja veerand meestest (25,2%) arvab, et nende hulk ei ole suurenenud.

Eeltoodust ilmneb, et inimesed väärtustavad haridust väga kõrgelt, samas muutub haridus osadele lastele kättesaamatuks. Laste koolituskulud ei tähenda ju ainult reaalselt õppemaksu. Praegugi on suur osa õppevahenditest sellised, mis tuleb vanematel endal muretseda ja ilmselt käib seegi osadel vaesematel peredel üle jõu. Ilmselt vajaks sotsiaaltoetuste süsteem ülevaatamist, et sedagi vähest raha, mis jagada on, kasutataks otstarbekamalt.

Noorema generatsiooni osas on olemas valmisolek katta osalt lapse õppimiskulud, vähemalt kõrghariduse osas. Kuigi üldiselt ollakse kohalike koolide tasemega rahul, leitakse samas, et seal antava hariduse tase on ebaühtlane ja selleks, et kindlustada laste pääs kõrgkoolidesse, saadetakse lapsi suuremate linnade koolidesse. Kohalikel omavalitsustel tasuks siinkohal kaaluda, kas poleks otstarbekam välja selgitada konkreetset nõrgad kohad ja eraldada ühtlaselt kõrge taseme kindlustamiseks lisavahendeid kasvõi omavalitsuse eelarvest, sest praeguse pearahasüsteemi korral, on kohalik omavalitsus sunnitud tasuma väljaspool omavalitsusüksust asuvas koolis õppiva lapse koolituskulud.

Huvipakkuvad on arvamused eelduste kohta, mis tagavad inimese edukuse. Vt. ka [joonis 4.3](#) . Naised väärtustavad kõige rohkem ettevõtlikkust, seejärel head haridust, töökust. ja head tervist. Meestel on pingereas esimene töökus, sellele järgneb ettevõtlikkus ja kolmandana hea haridus, neljandana tuleb hea tervis. Önn, raha ja tutvused on edu saavutamisel nii meeste kui naiste arvates tunduvalt ebaolulisemad.

4.4. Koolituse ja nõuande vajadus

Ekspertide hinnangul on maapiirkondade koolitus- ja nõuande vajadus küllalt suur . Üldiselt vajatakse koolitust 60,7% naiste ja 68,4% meeste arvates. Väga vajatakse koolitust 25,7% naiste ja 18,3% meeste hinnangul. Koolitusvajadust pole vaid 0,5% naiste ja 3,0% meeste arvates.

Uurisime ka seda, millistes valdkondades vajatakse koolitust ja nõustamist. Meeste ja naiste keskmised hinded koolitusvaldkondadele on toodud **tabelis 4.2**. ja meeste ja naiste poolt enimhinnatud koolitusvaldkondade pingerida on toodud **tabelites 4.3 ja 4.4**.

Tabel 4.2 Meeste- naiste keskmised hinnangud koolitusvaldkondadele

(hindamiseks kasutati 5-pallist skaalat)

	Koolitusvaldkond	Keskmine hinne	
		naised	mehed
1	Majandusalased üldteadmised	3,7	3,7
2	Ettevõtlus	3,7	3,8
3	Raamatupidamine	3,0	3,2
4	Rahandus, pangandus	2,4	2,6
5	Turustamise põhimõtted	3,2	3,5
6	Ülevaade seadusandlusest	3,6	3,6
7	Maksusüsteem	3,5	3,5
8	Maakorraldus	3,1	2,9
9	Omandiküsimused	3,4	3,2
10	Juhtimise põhimõtted	2,8	3,0
11	Inimsuhted, psühholoogia	3,8	3,2
12	Pedagoogika	3,1	2,6
13	Reklaam	2,5	2,5
14	Võõrkeeled, suhtlemine välismaalastega	3,4	3,6
15	Arvutid, nende kasutamine	3,7	3,9
16	Taimikasvatus, loomakasvatus	2,9	2,9
17	Veterinaaria	2,4	2,4
18	Tehnika kasutamine ja remont	2,8	2,8
19	Aiandus, mesindus	2,6	2,6
20	Metsandus	2,7	2,9
21	Ehitus	2,9	2,8
22	Keskkonnakaitse	3,0	3,0

Tabel 4.2 Naiste poolt enim hinnatud koolitusvaldkondade pingerida

	Koolitusvaldkond	Keskmine hinne
1	Inimsuhted, psühholoogia	3,8
2	Majandusalased üldteadmised	3,7
3	Ettevõtlus	3,7
4	Arvutid, nende kasutamine	3,7
5	Ülevaade seadusandlusest	3,6
6	Maksusüsteem	3,5
7	Omandiküsimused	3,4
8	Võõrkeeled, suhtlemine välismaalastega	3,4
9	Turustamise põhimõtted	3,2
10	Pedagoogika	3,1

Tabel 4.4 Meeste poolt enim hinnatud koolitusvaldkondade pingerida

	Koolitusvaldkond	Keskmine hinne
1	Arvutid, nende kasutamine	3,9
2	Ettevõtlus	3,8
3	Majandusalased üldteadmised	3,7
4	Ülevaade seadusandlusest	3,6

5	Võõrkeeled, suhtlemine välismaalastega	3,6
6	Turustamise põhimõtted	3,5
7	Maksusüsteem	3,5
8	Raamatupidamine	3,2
9	Omandiküsimused	3,2
10	Inimsuhted, psühholoogia	3,2

Meeste ja naiste hinnanguid võrreldes selgub, et mehed hindavad tervikuna koolitusvaldkondi veidi kõrgemalt. Kui vaadata meeste ja naiste poolt enimhinnatud koolitusvaldkondade pingeridasid, selgub, et naiste ja meeste eelistused on erinevad. Kui naistel on esikohal inimsuhteid ja psühholoogiat puudutav valdkond, siis meestel on see pingereas alles kümnendal kohal. Mehed sooviksid saada praktilist koolitust, konkreetseid teadmisi, millega saaks kohe midagi peale hakata. Enimhinnatud valdkonnad on arvutiõpe, ettevõtetus, majandus- ja seadusandlusalased teadmised.

Suhteliselt vähe tunnevad nii mehed kui naised huvi põllumajanduslase koolituse ja nõustamise vastu, pingerea lõpus on veterinaaria, aiandus, mesindus, taime- ja loomakasvatuse, ka metsandus.

Kui vaadata viimaste aastate uuringute andmeid koolitusvaldkondade kohta, siis selgub, et struktuuris olulisi muutusi ei ole. Väike nihe on toimunud psühholoogia, pedagoogika jms. valdkondade kasuks ja veidi on langenud majandusvaldkondade populaarsus.

5. PÕLLUMAJANDUS

5.1 Põllumajandusliku tootmise jätkamiseks vajalik hinna- ja palgatase

Praeguseid põllumajandustoodangule kehtestatud kokkuostuhindu on peetud põhjendamatult madalaks ja paljudel juhtudel otseseks tootmise lõpetamise põhjustajaks.

Palusime ekspertidel hinnata, milline peaks olema piima hind, kui palju tuleks maksta rukkikilo eest ja kui suur peaks olema sealiga kilohind (tapakaalus), et tootmine säiliks. Uurisime ka seda, kui palju peaks makstama töötunni eest, et inimestel oleks mõtet tööd teha.

Ekspertide hinnangul peaks piimaliitri eest tootjale maksuma keskmiselt 3,6 krooni liitri eest, et piimatootmine end ära tasuks. Vt ka **tabel 5.1**. Kui võrrelda reaalselt piimakokkuostuhindadega, siis tekib oluline vahe. Piimatootjad said küll eelmisel aastal iga lehma kohta 872 EEK-i toetust, aga see ei kata vahet, mis tekib reaalse ja tootmise säilimiseks vajaliku hinnataseme vahel.

Tabel 5.1 Kui palju peaks maksuma piimatootjale

piimaliitri eest, et tootmine end ära tasuks?

(Vastused protsentides)

Hinnavahemik Eesti kroonides	Küsitletute %
2,5-3,0	33,3
3,1-3,5	31,9
3,6-4,0	22,2
4,1-4,5	0,8
üle 4,5	11,8

Rukkikilo eest tuleks ekspertide arvates tootjale maksta keskmiselt 2,4 krooni. **Vt. ka tabel 5.2.** Praegused reaalsed rukki kokkuostuhinnad on oluliselt madalamad. Teraviljatootjate olukorda aitab veidi parandada hektaritoetus.

Tabel 5.2 Kui palju peaks maksta teraviljatootjale

rukkikilo eest, et tootmine end ära tasuks?

(Vastused protsentides)

Hinnavahe Eesti kroonides	Küsitletute %
1,5-2,0	53,7
2,1-2,5	23,0
2,6-3,0	14,6
3,1-3,5	1,7
üle 3,5	7,0

Selleks, et sealiha tootmine säiliks, peaks ekspertide arvates tootjale maksta keskmiselt 28 krooni 1 kg tapakaalus liha eest. Vt. ka **tabel 5.3.** Kuna enamus suuremaid lihakokkuostjaid maksab vähem, püütakse liha otse turustada ja sellisel juhul ongi keskmine müügihind 27-28 krooni kilo eest.

Tabel 5.3 Milline peaks olema sealiha kilohind (tapakaalus),

et tootmine end ära tasuks? (Vastused protsentides)

Hinnavahe Eesti kroonides	Küsitletute %
15-20	8,0
21-25	36,8
26-30	38,6
31-35	9,3
üle 35	4,7

Palgatase. Keskmiseks töötunni hinnaks, mille juures on veel mõtet tööd teha, pakutakse 30,7 krooni. Veidi üle veerandi küsitletuist (28,6%) arvab, et tööd tasub veel teha, kui palk on 10-20 EEK-i tunnis, 43,3% leiab, et see peab olema vahemikus 21-30 EEK-i, 11,8% pakub vahemikuks 31-40 ja 12,3% 41-50 EEK-i. Vaid 4% leiab, et töötasu peaks olema üle 50 EEK-i tunnis.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et tootmist suudavad säilitada või ka laiendada need tootjad, kes tegelevad oma toodangu turustamisega ise, vahendajate abi kasutamata. See näitab, et praegu on põllumajandustootmises tootjate ja vahendajate saadava tulu vahetult paigast ära. Vahendajate poolt makstav hinnatase ei taga tootjale tootmise säilimiseks vajalikku hinnataset. Lisaks on vahendajatelt ja põllumajandussaaduste ümbertöötajatelt saadava raha laekumine ebakorrapärane. Sageli võib osa raha üldse saamata jääda. See on vaieldamatult üks põllumajanduse kitsaskohti ja tootmise lõpetamise põhjustest.

5.2 Põllumajandusliku tootmise perspektiivid

Ekspertidel paluti hinnata, milline on praegu olukord põllumajandustootjate seas ja millised on tendentsid. Küsitletute hinnangul toimub praegu massiline põllumajandusliku tootmise lõpetamine. [Vt joonis 5.1.](#) Nagu jooniselt näha, on naiste hinnang olukorrale mõnevõrra kriitilisem kui

meestel. Pea kolmveerand naistest arvab, et tootmise lõpetajaid on palju, meeste hulgas on sellisel seisukohal kolm viiendikku.

Palusime küsitletutel hinnata, kui paljud praegustest lõpetajatest alustaksid majandusolude paranemise uuesti põllumajandusliku tootmisega. [Vt. joonis 5.2.](#)

Üllataval kombel on naiste hulgas oluliselt rohkem neid, kes arvavad, et majandusolude paranemisel alustataks uuesti põllumajandusliku tootmisega. Siiski arvavad pooled naistest ja kaks kolmandikku meestest, et uue tootmisega ei alustata. Siit järeldub, et põllumajandustoodangu hindade tõstmine aitaks peatada praegust massilist tootmise lõpetamist, sest tootmist ei ole pideva kahjumi tingimustes võimalik jätkata. Samas ei pruugi hindade tõstmine praeguseid tootmise lõpetajaid uuesti alustama panna. See on ka täiesti arusaadav, sest uuesti alustamine on alati oluliselt kallim, kui tootmise jätkamine.

Küsimusele, kas viimastel aastatel on alustatud põllumajandusliku tootmisega, vastab 32% küsitletutest eitavalt ja 62% arvab, et alustanud on väga vähesed.

Palusime prognoosida, kuidas põllumajanduslik tootmine lähiaastatel muutub. Ligi pooled ekspertidest (46,2%) arvavad, et tootmine jätkab lähiaastatel vähenemise tendentsi. Kolmandik (30,3%) usub, et see jääb samale tasemele ja ligi veerand (23,4%) prognoosib, et põllumajanduslik tootmine lähiaastatel suureneb mõnevõrra.

Ekspertidel paluti prognoosida erinevate põllumajanduslike tootmissuundade perspektiivikust, milliste osakaal suureneb ja millistel väheneb. Andmed selle kohta on toodud **tabelis 5.1**. Meeste ja naiste hinnangute keskmised erinevatele põllumajanduslike tootmissuundade perspektiivikusele on toodud [joonisel 5.3](#).

Tabel 5.1 Prognoos, kuidas muutub põllumajanduslike tootmissuundade osakaal 10 aasta pärast. (Vastused protsentides)

Tootmissuund	Vähenenud	Jäänud samaks	Suurenenud
Teraviljakasvatus	15,9	23,3	60,9
Lihakarjakasvatus	21,3	22,5	56,3
Piimakarjakasvatus	22,2	24,5	53,3
Seakasvatus	18,4	26,4	55,2
Lambakasvatus	17,2	29,4	53,3
Kartulikasvatus	13,2	51,2	35,7
Juurviljakasvatus	12,6	46,2	41,1
Puuvilja- ja marjakasvatus	8,8	30,3	60,9
Õlikultuurid	5,6	14,3	80,2

Nagu andmetest nähtub, prognoositakse mõõdukat tõusu kõigile tootmissuundadele. Kõige perspektiivikamaks valdkonnaks peetakse õlikultuuride kasvatamist, sellele järgnevad teravilja ning puuvilja- ja marjakasvatus. Vähem prognoositakse loomakasvatuse suurenemist. Eriliste perspektiivi ei nähta kartuli- ja juurviljakasvatusele.

Meeste ja naiste hinnangutes enamikes valdkondades olulisi erinevusi ei ole, naistest märgatavalt kõrgema hinnangu annavad mehe vaid õlikultuuride ja piimakarja kasvatamise perspektiividele.

Küsimusele, kas põllumajandust 10 aasta pärast doteeritakse vastasid mehed ja naised üsna ühtemoodi. Kümnendik küsitletuist (9,6%) on

seisukohal, et põllumajandus ei saa 10 a. pärast dotatsiooni, kolmandik (35,5%) arvab, et vähesel määral doteeritakse ja üle poole (54,9%) arvab, et põllumajanduse dotatsioonid suurenevad olulisel määral. Seega loodetakse pikemas perspektiivis olukorra paranemist.

Kaks viiendikku küsitletuist arvab, et põllumaa pindala on 10 aasta pärast suurem kui praegu (**tabel 5.5**), üks viiendik leiab, et põllumaa pindala ei muutu, ülejäänud prognoosivad vähenemist.

Tabel 5.5 Prognoos, milline on mitmete põllumajanduslike aspektide olukord 10 aasta pärast. (Vastused protsentides)

	Vähenenud	Jäänud samaks	Suurenenud
Põllumaa pindala	33,8	22,8	43,4
Põllumajanduse kogutoodang	12,1	13,9	74,0
Ökoloogilise suuna osatähtsus	1,8	13,0	85,2
Talude tehnilise varustatuse tase	6,8	10,0	83,1
Talude spetsialiseerumine	-	9,8	90,2
Talupidajate elatustase	5,1	9,4	85,5

Põllumajanduse kogutoodangule ennustab kasvu kolmveerand ekspertidest. Kuna põllumaa pindala suurenemist prognoositakse kogutoodangu kasvuga võrreldes oluliselt vähem, eeldatakse ilmselt tootmise intensiivsuse kasvu. Talude tehnilise varustatuse tase paraneb tulevikus nelja viiendiku küsitletute arvates. Varasematel aastatel arvati, et tehniline tase halveneb järjest, sest vanad masinad amortiseeruvad ja uute ostmiseks ei jätku raha; nüüdne prognoos on oluliselt optimistlikum.

Kolm viiendikku ekspertidest (60,8%) on seda meelt, et 10 aasta pärast domineerivad suured (50 ja rohkem ha) talud. Talude spetsialiseerumistaseme tõusu ennustab 90% ekspertidest.

Need suundumused on sarnased teiste Euroopa maade põllumajanduses toimuvaga. Väikesed, killustunud tootmisega talud ei suuda vee peal püsida. Põllumajandustootmine liigub spetsialiseerumise ja kontsentreerumise suunas. Mis saab väiketaludest? Ilmselt osa neist laiendab tootmist ja ostab maad juurde, osa lõpetab tegevuse või tegutseb edasi hobitaluna.

Suurt tulevikku ennustatakse mahepõllundusele, 85% ekspertidest prognoosib ökoloogilise tootmissuuna osatähtsuse kasvu. See on kaunis reaalne, sest Eesti mullastik on viimastel aastatel mineraalväetiste ja taimekaitsevahendite vähenenud kasutamise tõttu muutunud oluliselt puhtamaks.

Talupidajate elatustaseme tõusu prognoosib 85% küsitletuist. Ilmselt loodetakse tootmise intensiivsuse kasvu ja kindlasti on siin oma osa põllumajandusdotatsioonide loodetaval suurenemisel.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et prognoositakse põllumajandustootmise suuremat spetsialiseerumist, tootmise kontsentreerumist, tehnilise varustatuse taseme tõusu ja tootmise intensiivistumist.

6. EUROOPA LIIDUGA SEOTUD KÜSIMUSED

6. 1 Kuidas mõjutaks Euroopa Liiduga liitumine erinevaid maaelu valdkondi?

Kuna viimastel aastatel on olnud päevakorras mitmed Euroopa Liiduga seotud küsimused: kas Eesti liitub Euroopa Liiduga, millised oleksid selle tagajärjed jne., siis püüdsime meiegi uurida inimeste hoiakuid võimaliku liitumise suhtes, kuivõrd informeeritud ollakse Euroopa Liiduga seotud küsimustest, kust saadakse infot ja milliseid muutusi prognoositakse.

Ekspertidel paluti hinnata, kuidas muutuks mitmete maaelu valdkondade olukord, kui Eesti liituks Euroopa Liiduga. Andmed selle kohta on toodud tabelis 6.1.

Tabel 6.1. Meeste ja naiste prognoosid, kuidas muutuks mitmete maaelu valdkondade olukord, kui Eesti liituks Euroopa Liiduga. (Vastused protsentides)

Valdkond	Muutub paremaks		Muutub halvemaks	
	naised	mehed	naised	mehed
maaelu üldine olukord	34,2	69,6	21,4	8,5
põllumajanduse olukord	28,6	68,9	33,3	14,8
muu maaettevõtluse olukord	38,6	65,1	16,5	6,2
toodangu turustamise võimalused	58,2	69,6	20,9	12,0
laenu saamise võimalused	52,3	68,4	9,7	2,8
looduskeskkonna seisund	58,5	68,0	6,2	4,7
omakultuuri seisund	18,7	20,7	24,5	27,3
riiklik julgeolek	50,0	69,2	5,1	3,5
inimeste majanduslik olukord	37,0	71,2	13,1	5,9

Tabelist nähtub, et meeste prognoosid on naiste omadest silmatorkavalt optimistlikumad. Maaelu üldise olukorra paranemist prognoosib vaid kolmandik naise ja kaks kolmandikku mehi. Põllumajanduse olukorra paranemist loodab jällegi kaks kolmandikku meestest ja alla kolmandiku naistest. Samuti on naised tunduvalt skeptilisemad muu maaettevõtluse tuleviku suhtes. Erinevalt meestest ei prognoosi naised ka inimeste majandusliku olukorra paranemist. Optimistlikumad on naised laenusaaamisvõimaluste ja toodangu turustamise võimaluste suhtes, üle poole naistest arvab, et olukord neis valdkondades paraneb tunduvalt.

Nii mehed kui naised arvavad, et Euroopa Liiduga liitumise järel hakkab paranema keskkonna seisund ja suurenema riiklik julgeolek. Halvenemist ennustatakse vaid omakultuurile (veerand vastajaist). Ilmselt kardetakse nii võõrkeele kui ka võõrkultuuri pealetungi.

Meeste ja naiste prognooside erinevust võib põhjustada asjaolu, et mehed tunnevad suuremat huvi Euroopa Liiduga seotud küsimuste vastu ja on nendega ka rohkem kursis. Seega on nende hinnangute taga rohkem informatsiooni.

Uurisime, kas inimesed on teadlikud sellest, kust saada Euroopa Liidu kohta vajalikku infot. Selgus, et 58% naistest ja 73% meestest saavad soovi korral vajaliku info kätte, 29% naistest ja 15% meestest ei saa; ülejäänud ei oska sellele küsimusele vastata.

6.2 Kust saadakse infot ja millised on hoiakud Euroopa Liidu suhes?

Uurisime, millistest allikatest hangitakse infot Euroopa Liidu kohta. Andme kohta on toodud tabelis 6.2.

Tabel 6.2 Millistest allikatest hangitakse informatsiooni Euroopa Liidu (Vastused protsentides)

Infoallikas	Jah vastused	
	naised	mehed
Televisionist	86,9	85,0
Raadiost	71,6	76,9
Ajalehtedest, ajakirjadest	86,9	94,6
Raamatutest	40,7	56,0
Internetist	50,3	61,4
Inimestelt	45,1	51,0

Selg
pear
info
saan
allika
on
telev
ajaki
ja
Oluli
vähe
saac

informatsiooni raamatutest, internetist ja teistelt inimestelt.

Meestel on esmaseks infoallikaks ajakirjandus, järgnevad televisioon ja Naistega võrreldes otsivad mehed rohkem informatsiooni EL-i kohta ka raan ja internetist.

Kui palusime küsitlertul hinnata, kas neil on piisavalt informatsiooni, et ot Euroopa Liiduga liitumise poolt või vastu, selgus, et mehed on enda hii paremini informeeritud kui naised. 44% meestest väitis, et neil on infot p 41%, et neil ei ole ja 15% ei osanud sellele küsimusele vastata. Naistes piisavalt infot vaid veerand (23%), kolm viiendikku (57%) arvab, et neil pole p informatsiooni, et otsustada liitumise poolt või vastu ja 20% on kē seisukohal.

Uurisime, kuivõrd on inimesed huvitatud Euroopa Liiduga seotud probleem ilmneb, et meeste huvi selle temaatika vastu on märksa suurem kui naiste või küllaltki huvitatud on kolmveerand (75,8%) meestest ja kaks viiendikku (naistest, vähe tunneb huvi 16,7% meestest ja 46,7% naistest, ning seisukohta ei oma 13,7% naiti ja 7,6% mehi.

Andmed selle kohta, kuivõrd ollakse huvitatud Euroopa Liiduga liitumis toodud [joonisel 6.1.](#)

Jooniselt nähtub, et meeste ja naiste seisukohad on täiesti vastupidised. poole meestest soovivad Eesti liitumist Euroopa Liiduga, siis naistest seisukohal vaid veerand. Negatiivne hoiak EL-ga liitumise suhtes on vaid vi meestest, naistest aga kahel viiendikul. Naiste hulgas on ka oluliselt rohke kes ei oma veel selget seisukohta ja kelle hoiakud võivad muutuda m suunas. Ilmselt teeb osadele inimestele otsustamise raskeks piisava informatsiooni puudumine.

Kui palusime ekspertidel hinnata, kui tõenäoline on Eesti liitumine Euroopa l saime järgmised vastused. Põhimass küsitlertutest ([vt. ka joonis 6](#) seisukohal, et Eesti liitub EL-ga, vaid kümnendik meestest ja viiendik nai oma selget seisukohta või ei usu, et liitumine toimub.

Palusime ekspertide seisukohta selle suhtes, et pärast Eesti liitumist E Liiduga tuleks Eestil loovutada osa riiklikust suveräänsusest. Muret tekitav probleem kahe viiendiku meeste (43%) meeste ja kolme viiendiku naiste jaoks, 9% mehi ja 14% naiti ei oska sellele vastata ning 48% meeste ja 30% arvates ei tekita see erilisi probleeme.

Uurisime, kuivõrd kardetakse, et Euroopa Liiduga liitumise tagajärjel Eestisse tulema võõrtööjõudu teistest EL-l liikmesriikidest. Selgub, et sissevoolu prognoosib 48% meestest ja 59% naistest, 35% meestest

naistest arvab, et töötõu sissevool pole märkimisväärne või ei teki seda üldse.

Palusime ekspertidel prognoosida, kas Eesti hakkab Euroopa Liiduga liitumise järel saama teiste liikmesriikidega võrdselt põllumajandusotsetoetusi ja regionaaltoetusi. Ilmneb, et küsitletud on optimistlikumad regionaaltoetuste saamise suhtes. Kolmandik küsitletuist (mehed-36% ja naised-32%) arvab, et Eesti ei saaks sama palju põllumajandustoetust, kui teised liikmesriigid. Regionaaltoetuste puhul on selline hirm viiendikul küsitletuist (mehed-21% ja naised-19%). Seda, et eesti hakkaks saama samapalju põllumajandustoetusi, kui teised liikmesriigid, prognoosib kolmandik (32%) naistest ja pool (48%) meestest. Regionaaltoetusi loodavad teiste liikmesriikidega võrdselt saama hakata kolmandik (35%) naistest ja üle poole (57%) meestest.

Uurisime, kuidas suhtutakse sellesse, et juba enne Eesti liitumist Euroopa Liiduga, tuleks seoses võimalike EL-l poolt eraldatavate põllumajandustoetustega eestis tööle võtta täiendavaid ametnikke. Selgub, et see ei ole probleemiks viiendiku (21%) naiste ja poolte (52%) meeste jaoks. Bürokratia kasvu kardab siiski üle poole naistest (55%) ja kolmandik (35%) meestest.

Palusime ekspertidel hinnata, kuidas muutuks talude arv ja suurus peale eesti liitumist Euroopa Liiduga. Üldiselt prognoositakse talude arvu vähenemist (65% meestest ja 57% naistest) ja nende pindala suurenemist (81% meestest ja 45% naistest).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Euroopa Liiduga liitumisest loodetakse maapiirkondade majandusliku olukorra paranemist, laenusaamisvõimaluste ja toodangu turustamisvõimaluste avarumist, riikliku julgeoleku suurenemist ja keskkonnaseisundi paranemist. Kardetakse omakultuuri seisundi halvenemist, bürokratia kasvu ja suveräänsuse vähenemist, samuti vöörtöötõu sissevoolu.

Silma torkab naiste vähesem huvi ja ka informeeritus EL-ga seonduva kohta. Samuti on naised märksa pessimistlikumalt meelesstatud EL-ga liitumise järel maaelus toimuvate muudatuste suhtes.